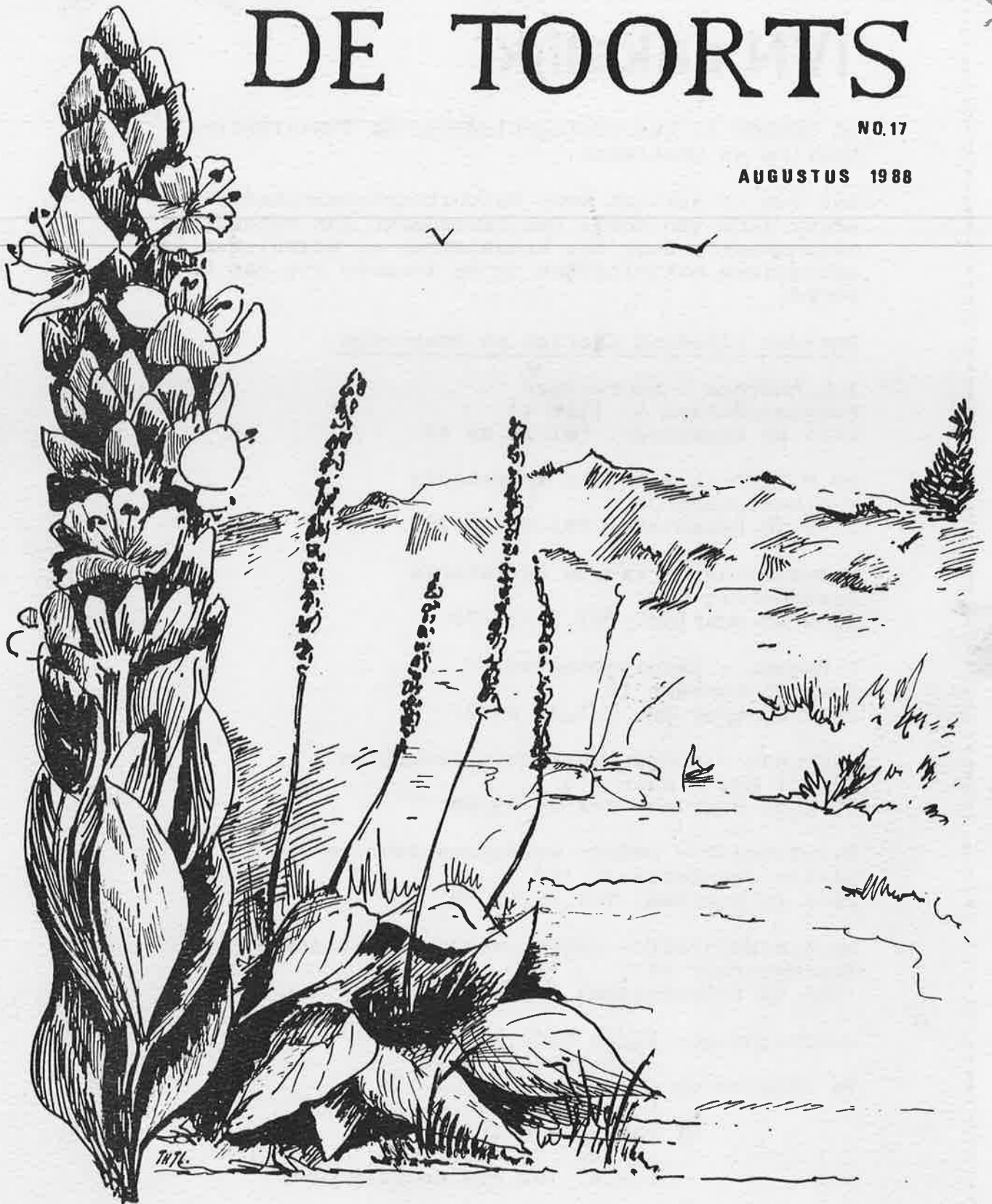

DE TOORTS

NO. 17

AUGUSTUS 1988

contactblad van de afdeling
haarlem en omstreken
van het IVN

6^e JAARGANG

IVN zakelijk

DE TOORTS is het contactblad van de IVN-afdeling Haarlem en Omstreken.

Het IVN (Instituut voor Natuurbeschermingseducatie) stelt zich ten doel: het bevorderen van natuur- en milieubesef, door het organiseren en stimuleren van educatieve activiteiten in de ruimste zin van het woord.

Bestuur Afdeling Haarlem en Omstreken

J.L.Andreae - voorzitter
Provinciënlaan 5, flat 41
2101 SP Heemstede. Tel.29 28 49

mw.M.Wilmink - eerste secretaris
v.d.Waalslaan 20
2105 TD Heemstede. Tel.28 75 28

M.Daalmeijer - tweede secretaris
Prattenburg 201
2036 SJ Haarlem. Tel.33 39 09

F.Hagens - penningmeester
Soestdijkstraat 30
2012 KS Haarlem. Tel.31 24 27

J.Cronau - coörd. werkgroep excursies
Van 't Hoffstraat 113
2014 RC Haarlem. Tel.24 09 00

N.v.Esterik - coörd. werkgroep scholen
Aletta Jacobsstraat 180
2037 PE Haarlem. Tel.35 63 98

mw.R.M.Hulshoff - coörd. werkgroep cursussen
Westerstraat 92
1655 LE Sijbekarspel. Tel.02299/829

Jaarbijdrage: leden f.22,50
donateurs f.25,00
Te storten op Girorekening 5007954
t.n.v. IVN-afd.Haarlem e.O.
of Rabobank Haarlem
rek.nr. 38.94.03.407
t.n.v. IVN-afd.Haarlem e.O.

Redactie van DE TOORTS
mw.Y.Beerthuisen
J.Cronau Jr.
R.Hoogstraten
Jacq.de Jong
Th.Litjens

Redactie-adres: Jacq.de Jong, F.Netscherstraat 18
2024 KS Haarlem. Tel.25 49 41

Inhoud

Plien gaat verhuizen.....	2
Verslag ledenvergadering.....	3
Gerard en Plien Peeters.....	6
* Baltsgedrag en nestbouw van de huismus... *	8
Ledenbestand.....	10
Zulte of zeeaster.....	11
Groencursus + groene winkel.....	13
CPB + FEP + EW.....	15
Buurtgenoten.....	17
Kruidennieuws.....	20
Zo maar wat prietpraat.....	22
Gelukwensen.....	24
Jaarverslag.....	25

~ van de redactietafel ~

De lezer zal, bij nadere beschouwing, in de linkerpagina: IVN ZAKELIJK enkele wijzigingen ten opzichte van vorige uitgaven bespeuren. Op zich is dat niets bijzonders: er treden wel meer administratieve correcties op. De gegevens moeten tenslotte kloppen met de actualiteit.

Maar achter deze op zich simpele wijzigingen gaan in dit geval veranderingen van niet geringe betekenis schuil. Ons redactielid Gerard Peeters gaat met zijn Plien elders (vèr weg!) in den lande wonen, wat helaas voor de TOORTS en voor het IVN Haarlem e.o. met zich meebrengt, dat hij een punt moet zetten achter zijn redactiewerkzaamheden voor ons blad.

Die bijdrage van Gerard was welhaast kaleidoscopisch te noemen: stimulerend, sturend, organiserend, typend, schrijvend, distribuerend en somtijds ook tekenend; kortom: veelbetekenend, welhaast alle facetten van het redactie-

vak bespelend.

En dat werk gebeurde met gedegenheid, rustig, met toewijding en eenvoud van hart. Dat zullen we bij ons werk in de toekomst ongetwijfeld zéér missen. Gerard, dank voor je bijdragen en steun in de afgelopen vijf jaar en niet in het minst voor de ondervonden sympathie en vriendschap. Tot ziens in de Heurne!

Na dit "uitzwaaien" van Gerard Peeters wil [de Redactie] met vreugde gewag maken van het feit, dat Yvonne Beerthuizen zich bereid heeft verklaard het redactieteam te komen versterken. Wij wensen haar een voortreffelijke samenwerking met haar mede-redactieleden toe en verwachten, dat haar jeugdig enthousiasme aan de TOORTS een extra vaart zal meegeven!

KOPIJ INZENDEN UITERLIJK 1 NOVEMBER A.S.

LET WEL: AAN HET NIEUWE REDACTIEADRES (ZIE IVN - ZAKELIJK)

99 Plien gaat verhuizen naar het oosten van
het land! 99;

....een gerucht dat een klein jaar geleden de kop opstak....

Plien weg uit Haarlem, uit Kennemerland? Het IVN zonder Plien?
Dat kan toch niet....!

Toch is het zo; al geruime tijd is zij haar diverse taken aan het verdelen:
bestuursfunctie, werkgroep cursussen, depôt, en buiten het IVN -maar daar
toch nauw mee verbonden- haar plaats in Thijsses Hof.

Wanneer deze TOORTS bij jullie in de bus rolt, is de verhuizing al achter
de rug: heeft Plien (en Gerard, maar over hem wordt elders nog verteld)
zich gevestigd buiten, in een huis met een prachtig stuk grond erbij;
de mooiste oplossing, die je je voor hen kunt wensen en die zij ook in
ruime mate hebben verdiend.

Het IVN en alles en iedereen, die maar iets met de natuur te maken heeft
in deze regio, is veel dank aan Plien verschuldigd; wat zij gedaan heeft
in een lange reeks van jaren, is echt heel bijzonder.
Altijd bereid, iets aan te pakken, te organiseren; heel vindingrijk bij
het bedenken van plannen, en het vinden van oplossingen bij problemen.

Maar haar sterkste kant vond ik persoonlijk haar kennis van de natuur,
haar liefde ervoor, en het vermogen dit over te brengen op anderen.
Ik denk hierbij aan de vele cursussen, waar zij een actief aandeel in had,
aan de talloze excursies, en in het bijzonder aan de activiteiten in
Thijsses Hof, waar zij voor honderden, zo niet duizenden kinderen de ogen
opende voor het boeiende leven in de natuur: de kinderen hierbij actief
bezig laten zijn, zelf laten onderzoeken waren de middelen, die zij hierbij
met succes hanteerde.

Bij diverse gelegenheden is de dankbaarheid voor dit alles al naar voren
gebracht: in een bestuursvergadering, op de laatste ledenvergadering,
en zeker ook op de stijlvolle en heel feestelijke uitreiking van de
"Natuurprijs" van de stichting Zuid - Kennemerland Natuurlijk door de
burgemeester van Bloemendaal op het gemeentehuis.

Toch is het juist, als afsluiting van Plien's Haarlemse periode,
in deze TOORTS aan dit vertrek uit Kennemerland aandacht te
geven, en daarmee dank te brengen aan het vele, zéér vele,
zeer goede werk, door Plien verricht voor de IVN en de door
deze nagestreefde doelstellingen.

Bij deze!

Namens het bestuur van de IVN,
afdeling Haarlem e.o.,

Jan Andreae

VERSLAG

VERGADERING

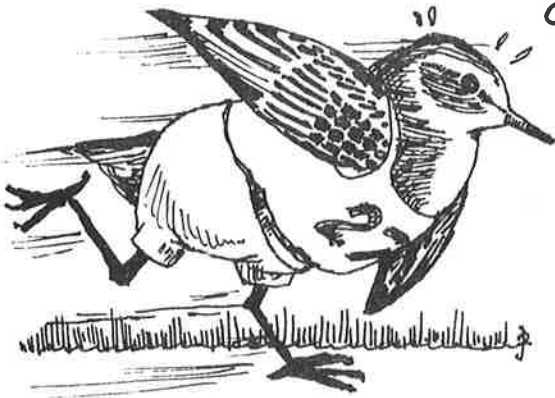
ALGEMENE LEDENVERGADERING, GEHOUDEN OP 29 FEBRUARI 1988 IN HET GEBOUW VAN DE STICHTING WELZIJN, SPAARNE 72 TE HAARLEM.

1. Jan Andreae verwelkomt de 17 aanwezigen en vermeldt, wie bericht van verhindering heeft gestuurd.
2. De notulen van de vergadering van 21 september 1987 (verschenen in de TOORTS van december 1987) worden goedgekeurd.
3. De ingekomen stukken bestaan uit diverse nieuwjaarswensen; een geboortekaartje van de zoon van onze penningmeester; stukken van het V.N.L.B.; folders van de stichting Naturreizen, e.a. Zij worden ter inzage neergelegd.
4. Het jaarverslag 1987 van het secretariaat wordt uitgedeeld aan de aanwezigen. Besloten wordt, dat aan ieder lid een exemplaar zal worden toegezonden met de volgende TOORTS.
5. Het financieel verslag 1987 wordt uitgedeeld en toegelicht door de penningmeester.
6. De kascommissie, bestaande uit Wim Dijkgraaf, Claar de Jong en Jaap Kuypers, doet verslag van haar arbeid.
7. De kas wordt goedgekeurd, met dank aan de penningmeester.
8. In de nieuwe kascommissie wordt Wim Dijkgraaf opgevolgd door Jon Valkenier.
9. Theo Litjens leest het verslag voor van de TOORTS-redactie. De voorzitter prijst vormgeving en inhoud van de TOORTS. Door de verhuizing van de familie Peeters naar het oosten van het land,

zal de TOORTS de bijdrage van het redactielid Gerard Peeters moeten ont-
beren. Jacques de Jong zal een deel van zijn werkzaamheden overnemen,
waarbij Yvonne Beerthuizen hem zal assisteren. Jon Valkenier wil in geval
van nood, ook helpen. Zij gaat de distributie van de TOORTS verzorgen en
krijgt daarbij hulp van Hennie Kenselaar.

10. Jan Andreae en Mieke Wilmink blijven op hun posten in het bestuur. Mieke
voor nog één periode van 3 jaar.
Maureen Hulshoff zal voor één jaar als vertegenwoordigster van de werk-
groep kursussen optreden.
Plien Peeters wordt door Jan Andreae op zeer ludieke wijze bedankt voor
het vele werk, zowel in het bestuur als op menig andere plaats in de
vereniging door haar verricht. Plien ontvangt een door Jacques en Claar
de Jong vervaardigde, zeer originele prent van de kortgeleden in de
flora van Heukels beschreven nieuwe plant: de "APOLLONIA PEETROSEPLINA IVN".
Een "echt" bloemstukje completeerde dit artistieke cadeau.
11. De begroting voor 1988 wordt rondgedeeld. Er zijn geen vragen, waarmee
de begroting is goedgekeurd.
12. (A) Op 29 oktober 1988 is de landelijke vergadering van het I.V.N.
Principiële beleidsplannen voor de komende vijf jaar worden hier besproken
en de wijziging in het Jaarplan 1989 worden dan vastgesteld. Niels van
Esterik wil, als zich geen andere belangstellenden melden, deze verga-
dering bezoeken namens onze afdeling.
- (B) Gerrit Schouten zal de districtsvergadering op 12 april 1988 bijwonen.
Er zijn drie vakatures in het districtsbestuur.
13. De toekomstplannen voor 1988 zullen vallen in het kader van de natuur en
het milieu in Zuid-Kennemerland.
De werkgroep publiciteit heeft de strooifolder klaar in concept. Er worden
enkele praktische opmerkingen, ter eventuele verbetering van deze folder
gemaakt.
De werkgroep vraagt om uitbreiding van haar ledenaantal, m.n. voor de
periode na de Manifestatie.
De voorzitter constateert dat onze afdeling en de afdeling Midden-Kennemer-
land, in vergelijking met andere deelnemende verenigingen, een opvallend
groot en inhoudelijk goed aandeel leveren in de activiteiten van de
Manifestatie.
De werkgroep kursussen meldt de diploma-uitreiking van de natuurgidsen-
kursus op 20 maart 1988 en de plannen voor een najaars-groenkursus.
14. Rondvraag.
Mariska van der Eem vraagt naar de mogelijkheid een dia-inventarisatie te
maken binnen de afdeling.
Jacques de Jong meldt de wijziging in het redactieadres van de TOORTS.
Hij verzoekt de kopij voortaan niet meer op het laatste moment (= uiterste
inleverdatum, zoals in de TOORTS vermeld) te willen insturen, opdat het
verwerken ervan niet in één (korte) periode hoeft te gebeuren.
Wim Dijkgraaf vraagt 1/ naar de plichten en rechten van huisgenoot-leden.
(Zij betalen f. 10,- en hebben ook stemrecht) Vraag 2/ betreft de publici-
teit naar de gebieden buiten de regio Zuid-Kennemerland. (Er gaat een
programmaboekje naar het witte weekblad "Hoofddorp")
Maureen Hulshoff zag graag een dépôt gevormd voor tijdschriften, bestemd
als lectuur en eventueel illustratie-materiaal. Zij zegt toe een artikeltje
hierover in de TOORTS te schrijven.
15. Om 10.30 uur sluit de voorzitter de vergadering.

MIEKE WILMINK
MARTIN DAALMEIJER

Snelheidsrecord voor kleine grijze strandloper

Eerst onlangs raakte een opmerkelijk, maar ook tragisch record bekend. Op 15 augustus 1985 schoot een jager in Guyana een kleine grijze strandloper. De vogel was geringd. Vier dagen eerder, op 12 augustus, was deze ring omgelegd in Massachusetts 4500 kilometer noordelijker.

Verondersteld wordt, dat dit de snelste lange-afstandvlucht betreft, die ooit onder trekvogels geregistreerd is. ("Vogels")

GEEN VERSE EIEREN...

In Canada is de grootste verzameling dinosauruseieren ter wereld gevonden. In nesten, die op een afstand van dertig centimeter van elkaar liggen, werden fossiele overblijfselen aangetroffen van volgroeide foetussen.

De eieren werden gevonden door een boerenknecht, die als hobby de amateur-paleontologie beoefent.

Men vermoedt, dat de dinosaurussen eeuwenlang naar deze plaats terugkeerden om zich voort te planten. Waarschijnlijk leefden de dieren in kuddes, die grote afstanden aflegden.

De eieren werden begraven in rottende plantenresten. Volwassen bereikten ze een lengte van dertien meter; ze wogen tussen de vier- en zesduizend kilogram. De eieren zijn zo'n 21 centimeter lang.

Vermoedelijk hebben overstromingen gezorgd voor een sedimentlaag, die de eieren gedurende 73 miljoen jaren heeft geconserveerd.

(New Scientist)

-TUINMAN-

De tuinman zag de bomen kalen,
ze waren bijna bladerloos,
hij zag de laatste blaadjes dalen
en sprak: "Wat is 't toch grandioos,

het heeft geen zin ze op te vangen
want tegen 't voorjaar zijn z'er weer,
ik hoef ze zelf niet op te hangen,
welnee, dat doet de Lieve Heer."

Toon Hermans

AFSCHEID !

...„De TOORTS“ GROEIDE ONDER MUNTYPENDE VINGERS...

Iets meer dan vijf jaar heb ik mogen helpen DE TOORTS tot stand te brengen. Inderdaad: MOGEN helpen.

Tegen de tijd dat de redactievergadering zou worden gehouden, kreeg ik vaak de kriebels. Géén kopij, géén zakelijke mededelingen, alleen de agenda in portefeuille...

Maar daar krijg je geen blad mee vol.

Toch is DE TOORTS altijd verschenen.

Dat is te danken aan de velen die, soms na een kleine aansporing, hun bijdragen hebben geleverd.

„Dikwijls zat er dan een verontschuldigend briefje bij, in de trant van: het zal wel niks wezen; kijk maar of je er iets mee kunt doen. En waarachtig, het was altijd bruikbaar. Er schuilt onvermoed talent onder u...

En natuurlijk waren er mijn mede-redacteuren, fijne lui met wie het goed was samen te werken. Bedankt, Theo, Jacques, Johan, Rob.

Voor mij géén genoegelijke vergaderingen meer (vergaderen kàn leuk zijn) en géén uren, waarin DE TOORTS onder mijn typende vingers groeide tot iets waar we met zijn allen trots op kunnen zijn.

Ik heb wel eens gedacht: was ik er maar nooit aan begonnen. Nu denk ik: ik zal het toch missen. De mens is een raar wezen.

Het ga jullie goed. En dat DE TOORTS moge bloeien!

Gerard Peeters

HAAREM

AAN ALLES KOMT EEN EIND.

Dus ook aan mijn lidmaatschap van de IVN-afdeling Haarlem e.o.

Bij de oprichting in oktober 1979 al aanwezig, heb ik bijna 9 jaar het "spel" meegespeeld. Inderdaad: MEE-gespeeld, want IVN-er ben je niet alleen. Je doet heel veel samen en daaruit ontstaan vele vriendschappen. Ook ik heb veel vrienden gemaakt: samen hebben we veel gelachen, veel gelopen en gefietst, veel vergaderd en héél veel geleerd....

Heerlijk waren de voorwandelingen met elkaar, de cursussen aan groepen mensen die je steeds beter ging leren kennen, de excursies in allerlei gebieden en nog zoveel andere dingen. Ik zal het allemaal missen.

Via de TOORTS bedank ik eenieder, die "schuldig" is aan de fijne tijd die ik als IVN-er heb gehad. Het lijkt misschien de weg van de minste weerstand, dit via dit blad te doen.

We dachten, dat we per 1 september zouden vertrekken, maar dat zal waarschijnlijk veel eerder al zijn. Daarom ben ik bang, dat ik een aantal mensen niet meer zal zien.

Jullie hebben me niet zó maar laten gaan. Daar moesten afscheids-geschenken aan te pas komen.

Heel verrast was ik over het cadeau, dat ik tijdens de voor mij laatste jaarvergadering kreeg. Ingefluisterde ideeën van Claar de Jong (wat kènt die me goed!), inspireerden Jacques de Jong tot het scheppen van een nieuwe plant: de Apollonia Peetroseplina I.V.N.

Enkele kenmerken: onderkant geribd, trek- en trapplant, sterk stimulerend (geneeskundig) en de top: peper- en zoutkleurig....

Het geheel uitgebeeld in een prachtige tekening. Wie deze nog wil zien, moet maar langs komen. Ze hangt nog in Haarlem, maar zal in de toekomst onze nieuwe woning gaan sieren.

Overdonderd voelde ik me bij het afscheidscadeau van de gidsencursisten. Ook zij wilden me niet zonder meer laten gaan.

Ieder van hen schreef een persoonlijke brief, of tekende iets, of maakte foto's, of produceerde een combinatie daarvan.

Alles was samengevoegd tot een groots boekwerk, boordevol herinneringen aan personen en gebeurtenissen. Daar zal ik nog vaak in bladeren, lezen, kijken. En ik zal terugdenken aan die gouden tijd....

Mensen: BEDANKT, BEDANKT, BEDANKT!

En wie weet: tot ziens.

Ons nieuwe adres is: Varsseveldseweg 6, 7095 AT De Heurne.

tel.08355 - 4347

DE HEURNE

Plien Peeters

EN NESTBOUW VAN DE HUISMUS

In mijn vorig artikel over de huismus, de *Passer domesticus*, schreef ik dat hij zijn nest nooit op de grond, maar altijd op een hoger gelegen plek zal bouwen. Meestal is dat onder de dakpannen, maar verder benut de huismus elke kans die de mens hem biedt.

In het Westland bv., maar ook in andere gebieden waar kassen zijn, broeden ze -wanneer ze daartoe tenminste de kans krijgen- graag achter het glas van die kassen. Profiterend van die paar graden meer warmte, behoeven ze nu immers ook minder te eten!

En wat te denken van die drie huismussen die van 1975 tot 1978 op 640m. diepte, in een Engelse kolenmijn leefden en waarvan er bovendien twee in slaagden om enkele jongen groot te brengen...

Gevestigde huismussen verdedigen het hele jaar door hun territorium, dat het nest en een klein gebiedje er omheen beslaat. Met name de stadsmus is nauwelijks geneigd zijn gebied te verlaten; een plattelandsmus wil nog wel eens door de omgeving trekken. Het verdedigen van het territorium houdt in dat het vrouwtje meestal de andere vrouwtjes en het mannetje de andere mannetjes verjaagt. Daarbij wordt dan de typische dreighouding aangenomen: het lichaam recht naar voren, de vleugels iets gespreid en de snavel een klein stukje open.

De zwarte keelvlekken van de wat oudere mannetjes zijn meestal wat groter dan die van hun jongere seksegenoten en gewoonlijk is het tonen van die keelvlek al voldoende om jongere mussen het hazepad te doen kiezen. De rangorde in de mussenkolonie is niet rechtlijnig, d.w.z. dat er geen specifieke leider is aan te wijzen. Maar mannetjes kunnen wel de baas zijn over andere mannetjes, die op hun beurt dan weer de baas spelen over andere seksegenoten. Ook voor de vrouwtjes geldt trouwens dat de oudere dominant zijn over de jongere vrouwtjes.

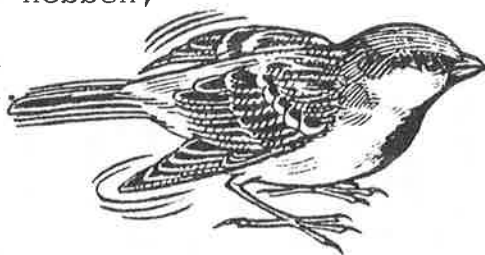
Een mussen~~e~~cht~~e~~paar blijft elkaar practisch altijd trouw tot de "dood erop volgt" en dat is ook de reden, waarom er door huismussen minder gebaltst wordt dan door andere vogelsoorten, waar die jarenlange verbondenheid (huismussen plegen trouwens zo'n 3 à 4 jaar oud te worden) niet tot de typische eigenschappen behoort. Alleen de jonge, geslachtsrijpe mannetjes en die mannetjes of vrouwtjes die hun partner verloren zijn, gaan in het vroege voorjaar op vrijersvoeten.

De gemeenschappelijke baltsplaatsen liggen gewoonlijk buiten de kolonie. Hier kunnen ook de bekende "ruzies" ontstaan, die de mannetjes in een hoge staat van opwindning en daardoor in een juiste sexuele conditie moeten brengen.

Tijdens de balts nadert het mannetje het vrouwtje luid tsjilpend met hangende vleugels en opgerichte staart (zie de tekening in de kop van dit artikel). Wordt het mannetje door het vrouwtje aanvaard, dan geeft zij een soortgelijke demonstratie. Is ze echter niet bereid om met dit mannetje in zee te gaan, dan neemt ze een dreighouding aan. Het mannetje wordt hierdoor echter meestal allerm minst afgeschrikt. Integendeel: het bijkomende lawaai lokt meestal weer andere mannetjes naderbij, die op hun beurt dan ook aan de baltsceremonie gaan deelnemen. Als het vrouwtje dit alles toch wel wat te bar wordt, gaat ze er vandoor. De paring vindt geruime tijd na de balts plaats, maar dan wel met een ander mannetje.

Jonge mannetjes die op vrijersvoeten willen, proberen in het voorjaar eerst een geschikte nestplaats te vinden en pas dan gaan ze op zoek naar een partner. Als ze eenmaal een nestholte in de aanbidding hebben, daarvan en op langdurig zitten steeds herhalend, vrouwtje op af, tje met zijn en onafgebroken uit te wippen, zijn liedje her-

komen trouwens geheel overeen met dat van de wevervogels: ook de mannetjes-wever biedt het vrouwtje een nestplaats aan door erop of er vlak bij te zitten tsjilpen. Gaat het vrouwtje, ook bij de huismus, op zijn avances in, dan zullen ze samen aan het nest gaan bouwen.

Met name in het voorjaar, maar ook wel in de zomer, zie je vaak "vleugelschuddende" vrouwtjes en mannetjes, waarbij de vogel wat door de poten zakt en de iets van het lichaam afstaande vleugels laat trillen. Dit kan verschillende redenen hebben, waarbij het 't meest voor de hand ligt dat het een voedsel-bedelend jong betreft. Maar het kan ook een onderdeel van het baltsspel zijn: een mannetje, als een vrouwtje hem voor de eerste keer benadert, of een vrouwtje, wanneer ze het mannetje uitnodigt met hem te paren. En het kan ook de houding van een mannetje zijn, als hij zijn jongen uitnodigt om uit het nest te komen.

Een vrouwtje, dat haar partner is kwijtgeraakt, maar wel over een nest beschikt, zingt een soortgelijk liedje tijdens de balstijd als het vrouwtjes-zoekende mannetje, maar zal, als ze een geschikt mannetje ziet, meestal toch op een andere manier reageren. Zij gaat dan nl. helemaal rechtop staan en met geopende snavel telkens, snel achter elkaar, naar hem wijzen.

Voor de bouw van het nest worden bladeren, gras en takjes gebruikt en voor de voering ervan allerlei zachte en warme vezels of veertjes. Ook op dit gebied is de mus echter heel vindingrijk: een

nest dat enkele jaren geleden werd gevonden onder het dak van een loods op een vliegveld, bleek bv. geheel van ijzerdraad te zijn opgetrokken, kennelijk het materiaal dat daar het meest voorhanden was. Ook voor de voering van het nest gebruiken ze kenmerklijk materialen, waar gemakkelijk is aan te komen: één nest boven een kapperszaak bevatte practisch alleen maar mensenhaar; in de buurt van schapenfokkerijen vond men nesten met een wollen voering en papierstrookjes bleken het aangewezen materiaal voor een mussenest, dichtbij een archiefvernietigingsbedrijf.... De nesten worden meestal meerdere malen gebruikt om te broeden. Veelal slaapt de mus ook in zijn broednest, soms ook bouwt hij een aparte slaappleats.

Volgende keer vertel ik u wat over het voedselgedrag van de Passer domesticus, dat uiteraard nogal verschilt tussen een mus uit de stad en een plattelandsmus.
Ik zal dan tevens een bronvermelding opnemen.

Jacques de Jong

Wijzigingen LEDENBESTAND

NIEUWE LEDEN

hr. Jan Hartog	Drielandenhoek 20 2034 LV Haarlem. tel.358467
mw. M.E.Vink	Charivariusstraat 4 ^{III} 2025 GL Haarlem. tel.383843
hr. Chiel Braat	Huizingalaan 22 2105 SK Heemstede. tel.290618
hr. ? Voetdijk	P.Wantelaan 20 2015 EB Haarlem. tel.247763

WIJZIGEN

hr. Jelle Kraan woont nu:	Steinerbos 265 (Overbos 19) 2134 JX Hoofddorp. tel.02503/39815
hr. M.van Schie adres wordt:	POC/zusterhuis Postbus 50 2080 AB Santpoort-Zuid
hr. Fred Hagens woont ± 1 juli:	Soestdijkstraat 30 2012 KS Haarlem. tel.312427

SCHRAPPEN

hr. Aerts	woonde in Zandvoort; nu in Almere. Is lid van de I.V.N.afd. aldaar
-----------	---

ZULTE

of ZEEASTER

Vorig jaar in juli moest mijn man naar Hansweert: een kraan keuren, die in de afgelopen maanden gebouwd was en nu moest laten zien dat alles wat op papier stond, ook in de praktijk klopte.

Hoewel mijn man inmiddels vutter is en ook niet zó fit, wilde hij toch deze laatste fase meemaken en zijn opvolger wilde hem graag als steun voor zijn eerste grote klus.

Ik ging mee als chauffeur en wij vertrokken vroeg in de morgen naar Zuid-Beveland. We vonden de kraan op een zeer verlaten kade. Mijn man was één en al belangstelling, maar ik stond maar een beetje naar die kraan en veel om me heen te kijken: water, hopen neergestort zand en een groen begroeid dijkje, zéér hoge electriciteitsmasten en veel grauwe hemel waar af en toe regen uitviel... Ik besloot maar eens over dat dijkje te struinen. De gebruikelijke ruderales planten en daartussen boeketjes blauwe bloemen: hemelsblauwe margrietten, zeg maar. Geen plantenboek bij me. Stom! En geen loop ook....

Er stonden op en rond dat dijkje van naar schatting veertig meter lengte en vijf meter breedte, in totaal vijf van die polletjes, zo'n 30 tot 40 cm. hoog. Geel hartje. Ik dacht direct: Zeeaster! Die had ik wel in boeken, maar nog nooit in 't echt gezien en het ergerde me verschrikkelijk dat ik dat niet meteen kon napluizen!

De kraan werd niet goedgekeurd: 40 ton wilde hij wel tillen, maar de rest liet hij staan en hij moest naar 80! Een tegenvaller voor de eigenaar, die ermee wilde werken en dat dus niet mocht. Maar een gelukje voor mij, want het betekende dat we nog een keer terugmoesten.... Ik zou dus in mijn plantenboeken kunnen kijken en daarna nog een keer in het echt! Thuis vond ik genoeg boeken met afbeeldingen die me over de Zeeaster of Zulte of Aster tripolium L. vertelden, maar al bladerend zag ik ook een plaatje van de Bergaster of Aster amellus L. en ik dacht: "Zou het misschien dat plantje zijn? Zaadjes, meegebracht door aanmerende schepen via de Rijn uit Zwitserland?" Fantasie genoeg.....!

Het verschil tussen de plantjes was:

Bergaster: 20-50 cm. hoog, stijf behaard, bloemhoofdjes met een aantal aan één steel, 3-5 cm. in doorsnee; omwindfels enigszins afstaand. Natuurlijke omgeving: lichte dennen, bossen, zonnige bosranden. Maar óók: droog grasland.

Het groene dijkje zou dus best een verre standplaats kunnen worden, ook al waren de bloemen in mijn herinnering niet zo groot. Ik hield hoop.

Zeeaster: 7-100 cm. hoog. Kaal, vertakt met veel hoofdjes, 1-3 cm. in doorsnee; omwindfelbladen stijf aangedrukt. Natuurlijke standplaats: zilte plaatsen.

Hansweert ligt aan de Westerschelde. Het zou dus wel zulte zijn. Maar mijn fantasie zou óók kunnen kloppen. Letten op de verschillen dus!

En zo kon ik de tijd dat we weer naar Hansweert moesten, haast niet afwachten. Maar de dag kwam toch spoedig: ze wilden die kraan wel afhebben!

Het weer was stukken beter dan de vorige keer. Maar, al had het gegoten, ik wilde nu méér van de omgeving zien: allereerst die blauwe bloemen op het dijkje....

-Géén afstaande kelkblaadjes en niet stijf behaard- Zulte dus. Jammer: einde dagdroom!

Verder dwalend over echte dijken en gesloten sluisjes, zag ik ineens Zulte zoals het in de boeken staat beschreven: van zéér klein tot wel 150 cm.! Rijk vertakt met veel bloemen en soms "met de voeten in het water". Dat water moest daar wel brak zijn en hoe verder ik liep: steeds méér blauwe bloemen!

Tenslotte ging ik maar terug; die kraan was er ook nog.

Die was inmiddels in zijn laatste test-fase en tilde alles moeiteloos en naar ieders wens. Hij kreeg er een certificaat voor en voldaan bereidden we ons voor op de rit naar huis.

Kraantje goed - mannetje blij. Bloemetjes uitgeplozen - vrouwtje blij....

Ik keek nog eens om me heen: dat deze verlaten kade buiten Hansweert zoveel spannends had opgeleverd voor ieder van ons, zag je er niet van af....!

Naschrift.

Enige tijd later hoorde ik door de radio van een Zeeuwse milieu-groep die al die zee-arm-afsluitingen maar zo-zo vond, dat de Zulte wel eens zeldzaam kon worden, omdat het brakke water langzaam zoeter zou worden en dus geen goede standplaats meer zou kunnen zijn voor de Zulte.

Ik hoop niet dat ze gelijk krijgen. Het is een feestelijke blauwe bloem in het groen. Maar voor wie Zulte nog nooit gezien heeft: even snel gaan kijken!

Mijn man zei na lezing: "Het is geen kraan, maar een drijvende bok". Dat is een toevoeging voor wie het precies wil weten!

Loes v.d.Berg

GROENCURSUS HERFST 1988

Hoewel zonder Plien, Gerrit, Hennie en Mar, maar uitgebreid met een aantal nieuwe mensen, is de werkgroep "cursussen" vol goede moed aan de voorbereiding van het komende (cursus-)jaar begonnen. Behalve Anneloes Spruyt en Maureen Hulshoff, zijn nu ook Anneke Wegman, Dirk de Reus, Jan Brussel, Karel Vloon, Kitty de Bot, Peter Knaap, Ria Veldkamp en Theo Venings actief in de werkgroep. Kontaktpersoon voor de werkgroep is: Ria Veldkamp, Oostertuindorpstraat 4 Haarlem, tel.244862.

Het komende cursusjaar willen we twee groencursussen organiseren, één in het najaar van '88 en één in het voorjaar van '89. Omdat we met een bijna nieuwe werkgroep van start zijn gegaan, zal de inhoud van beide cursussen ongeveer gelijk zijn aan die van voorgaande groencursussen. De lessen zullen weer op dinsdagavond, eens in de veertien dagen, gegeven worden in de kleedkamers van het Openluchttheater op Caprera. De lestijden zijn van 19.45 - 22.00 uur. De excursies zullen deels gehouden worden op de zondagmorgen, aansluitend op de lesavond en deels zullen ze samen vallen met geplande activiteiten van de afdeling. Het cursusgeld bedraagt f25,-, opgave voor de cursus kan bij Ria Veldkamp. De definitieve plaatsing is in augustus, wanneer u het uitgewerkte programma en het gironummer, waarop u het cursusgeld kan voldoen, thuisgestuurd krijgt.

Aan een nieuwe gidsencursus willen we dit jaar nog niet beginnen; deze zal op z'n vroegst pas in het najaar van '89 van start gaan.

Nieuw dit jaar zijn de zogenaamde thema-avonden. Deze zijn bedoeld als "les + kontakt-avonden" voor alle leden en donateurs van de afdeling. Ze worden gehouden eens in de twee maanden op dinsdagavond in de kleedkamers van het Openluchttheater op Caprera. De toegang is gratis, de koffie wordt tussen 19.45 en 20.00 uur geschonken. Na de koffie is er een inleiding over een bepaald onderwerp, gevolgd door een praktikum of iets dergelijks. Om 22.00 uur ronden we de avond af. Centraal voor de eerste vier avonden staat de vraag: Hoe brengen dieren de winter door? Aan de hand hiervan zullen achtereenvolgens de volgende groepen behandeld worden: insekten, zoogdieren, dieren in en rond huis en amfibieën.

Tot slot een overzicht van de data en onderwerpen:

groencursus najaar '88: 27 september - lesavond over vogeltrek
2 oktober - excursie over vogeltrek en strand
11 oktober - lesavond over weekdieren
16 oktober - excursie over het duin in de herfst
23 oktober - IVN-activiteit paddestoelen-Elswout
25 oktober - lesavond over zaden en vruchten
30 oktober - IVN-activiteit in Groenendaal
6 november - IVN-activiteit bladval - Caprera
8 november - lesavond over bladval en opruimers

thema-avonden: 17 september - hoe komen insecten de winter door?
 15 november - hoe komen zoogdieren de winter door?
 17 januari - hoe komen dieren in en rond huis de winter door?
 14 maart - hoe komen amfibieën de winter door?

namens de werkgroep,
 Maureen Hulshoff

MAAIKE POSTMA, SWEELINCKPLEIN 5, 2102 ER HEEMSTEDE (TEL.246951)

heeft zich bereid verklaard, de zorg voor de Groene Winkel op zich te nemen.

Haar adres is dus tevens het adres van de Groene Winkel.

Per 1 juli 1988 is deze adreswijziging (en dus tevens de zorg voor de winkel) ingegaan.

Het is mij gebleken, dat een aantal van onze leden/donateurs -ondanks diverse publikaties in dit blad- nog niet weet, dat deze "winkel" in de afdeling bestaat. Omdat Maaike overdag vaak weg is, kunt u haar het beste 's avonds of in het weekend proberen te bereiken.

Om uw geheugen wat op te frissen, vermeld ik enkele uitgaven van het I.V.N., in onze winkel voorradig:

<u>posters</u>	(duin, bos, water, uilen, vleermuizen, hollenbroeders, vlinders, knotwilg, houtwal, paddestoelen, roofvogels en amfibieën)
<u>werk- en doeboeken</u>	(o.a. vlinder, uil, vleermuizen)
<u>boeken</u>	(Ontdek de Duinen; Ecologische Flora dl.1 en 2; Bomen Leven; Sporenboekje; Kleurboekje, e.a.)
<u>plaatjes</u>	(bos, sloot, paddestoelen, vogels)
<u>zoekkaarten</u>	(waterdieren, waterplanten, bodemdieren, knoppen, vlinders)
<u>on(der)wijsmappen</u>	(bos, landschap, hier en daar, bedreigde dieren) Erbij behorende spellen zijn ook apart verkrijgbaar.
<u>diversen</u>	(o.a. loopjes, mapjes kaarten, IVN-draagtassen)

Uitgaven van het I.V.N., die niet in voorraad zijn, kunnen via Maaike besteld worden.

Ik hoop, dat Maaike evenveel plezier aan ons "winkeltje" beleeft, als ik in al die jaren gedaan heb en ik wens haar (èn de afdeling goede verkoop toe!

Plien Peeters

CPB + FEP + EW

Dit zal géén wiskundige verhandeling worden (zoals de titel suggereert) over een poging, de organisatie van de stichting "Zuid-Kennemerland Natuurlijk" in formulevorm te vangen. Zij die vertrouwd zijn met het excursieprogramma van die stichting -voorjaar 1988- weten dat het zal gaan over de excursies Caprera, recreatiegebied Spaarnwoude en Elswout.

Op zich beschouwd, zijn natuureducatieve excursies voor een IVN-er niet iets nieuws. Het organiseren, meewandelen/mee-fietsen en vaak ook gidsen, vormt een essentieel stuk werk binnen het IVN. Als zodanig past deze excursie-ervaring uitstekend in het manifestatie-werk van de stichting. De vraag doet zich dan voor, of de mede-organiserende IVN-ers ook iets nieuws onder de zon konden bespeuren. Ik voor mij meen van wel. Ik zal dat nader toelichten.

De voorlichting aan het publiek ging meer in de breedte dan, naar mijn eigen ervaring, tot nog toe het geval was. Staan bij de IVN-excursies hoofdzakelijk flora en fauna centraal, nu waren ook gezichtspunten als: opbouw en samenstelling van het landschap, de cultuur-historische kanten van een bepaald gebied, de geografische en geologische elementen, de recreatieve zaken, de stadsontwikkeling, etc. aan de orde.

Dat brengt wel voor degenen die gidsen, een niet geringe verplichting met zich mee tegenover het publiek. Een gids zal derhalve, hoewel hij/zij geen expert op elk deelgebied hoeft te zijn, toch op de hoogte moeten zijn van de hoofdzaken uit die deelgebieden. En dat betekent best wel extra werk aan verkenning van het terrein, het lezen van literatuur daarover, e.d.

Bij de voorbereiding op bovengenoemde drie excursies ben ik dat nog eens goed bewust geworden. Onwillekeurig dacht ik terug aan de tijd in het bedrijf, waar ik destijds werkte, waarin het organiseren van bedrijfsrondleidingen en het gidsen, naast ieders vaste taak een verplichting was. De voorbereiding was zeer belangrijk, in feite onmisbaar. Je kreeg van de ondernemingsleiding altijd het devies mee: "De rondleider steekt van een rondleiding het meeste op". De bezoekers krijgen de interessante zaken "spelenderwijs" (zo lijkt het) voorgeschoteld, maar de rondleiders moeten hun kennis, ten koste van veel werk, zelf verwerken. En dan beklijft de kennis het beste.

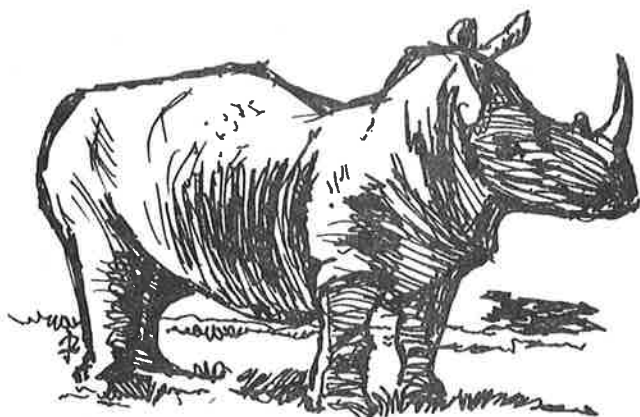
Wat de excursies zelf betreft, moet ik constateren dat, jammer genoeg, de publieksbelangstelling, gemeten naar het vele voortreffelijke publiciteitswerk verricht door de stichting, over het geheel genomen wat tegenviel. In Caprera was het bezoek zeer matig, maar ja, het betrof hier de eerste en dus de vroegste excursie van het hele programma. Het publiek moest kennelijk nog op de gang van zaken ingespeeld raken.

Tweede Pinksterdag was het voortreffelijk fietsweer en dat is

vaker gebeurd. De IVN-ervaring leert, dat de mooiste excursie het dan aflegt tegen de recreatie, zoals strand, randmeren, plassen, surfen en wat dies meer zij. Aan gidsen mankeerde het niet: ca. 1 gids op 2 deelnemers.

Aan wat er te zien was bij de excursies, lag de matige belangstelling zeker niet. Ik zou me in lyrische ontboezemingen moeten uiten om maar enigszins de schoonheid van het landschap te kunnen beschrijven. Ik denk aan een paar zaken: het als het ware boven de grachtenoevers zwevende tapijt van het zwavelgeel van voorjaarsbloemen, fel oplichtend door het door de bomen filterend zonlicht. En ook aan de totaliteit van het polderlandschap in het zonovergoten vroege licht, met de felgloeiende weideperceeltjes in Dijkland, met als "brandstof" de zuring en de boterbloem. Enfin, laat ik maar stoppen. Gaat u zelf eens zien en genieten.

Theo Litjens

Onverwachte
hulp....

Het tempo, waarin de neushoorn met uitsterven wordt bedreigd, belooft van onverwachte zijde vertraagd te worden. In Namibië hebben onderzoekers in de hoorns van rinocerossen sporen aangetroffen van de miltvuurbacterie. Enerzijds betekent dit een extra aanslag op de neushoorn, maar aan de andere kant zou dit best eens zijn redding kunnen zijn. De ziekte is namelijk ook bedreigend voor de mens. Hoeveel dieren besmet zijn, is niet bekend; wel worden de laatste tijd dode exemplaren gevonden, die niet van hun hoorn beroofd zijn, en die dus niet door stropers zijn gevelde. Gehoopt mag worden, dat de belagers van deze schaarser worden-de dieren bang zijn voor besmetting met de miltvuurbacterie. Vooral voor de mensen, die de hoorns vermalen en daarbij de sporen kunnen inademen, is het gevaar groot, evenals trouwens voor degenen die de hoorns gebruiken vanwege de vermeende medicinale werking. Het Wereld Natuurfonds heeft er in zijn streven om de neushoorn voor uitsterven te behoeden, een onverwachte bondgenoot bij gekregen.

(New Scientist)

mv 17

Ter inleiding van mijn rubriek wil ik mij graag even aan u voorstellen: mijn naam is Yvonne Beerthuizen, en ik heb in mei dit jaar de gidsencursus nieuwe stijl afgerond.
Ik wil binnen het IVN actief zijn door mee te werken in de TOORTS-redactie en door het schrijven van stukjes in dit blad.
Aangezien deze stukjes zullen gaan over dieren en planten die zich in en direct om ons huis plegen op te houden, wil ik ze de wereld insturen onder de titel "BUURTGENOTEN".
De eerste dieren die ik ga bespreken, worden helaas in vele huishoudens als enge buren beschouwd. Oordeelt u zelf maar....

Naar mijn eerste onderwerp hoefde ik niet lang te zoeken, daar het zich vlak bij mijn bed bevond.
Op een morgen in mei had zich op mijn slaapkamerraam een flinke klont kleuters geposteed, die het zich daar gemakkelijk maakte. Ze waren met enkele honderden en opvallend mooi: een kraamkamer vol spinnekinderen.
Vooral hun achterlijfjes waren zeer fraai: heldergeel en met een mooie zwarte tekening, die doorliep tot op het onderlijf. Het kopborststuk was lichter van kleur, meer groengeel, evenals de pootjes, die donker gestreept waren.

De kleinen zaten bijeen in een spinsel dat dicht was en kleverig aanvoelde en tegen het raam geplakt zat.
De meeste dieren bevonden zich in rusttoestand, met bevallig opgetrokken pootjes en bij de minste aanraking renden ze langs de spinseldraden alle kanten uit om spoedig weer tot een pakketje zwartgele vormen samen te komen.
Slechts een enkeling hing voortvarend in de raamopening te deinen, de anderen bleven de wereld achter glas bekijken met hun acht ogen.

Zo tegen de avond van de eerste dag werden ze wat actiever, ze dreutelden wat heen en weer en betastten elkaar als ze langs hun pad een nestgenoot tegenkwamen. Van enige agressie heb ik niets gezien.

Uiteraard wilde ik weten, welke van de ongeveer 400 spinnesoorten die ons land rijk is, verantwoordelijk was geweest voor de bevol-

kingsexplosie in mijn rustvertrek. Aangezien ik geen spinnekenner ben, moest ik mijn antwoord zoeken in diverse boeken die over deze dieren iets te vertellen hebben. Het viel mij trouwens op dat dit er niet zoveel zijn als ik had verwacht.

Toch ben ik heel wat wijzer geworden, en wie schetst mijn verbazing, toen bleek dat deze enkele milimeters grote dreumesen de nazaten waren van de algemeen bekende en aardig uit de kluiten gewassen kruisspin (fraaie wetenschappelijke naam ARANEUS DIADEMATUS).

Mijn kleintjes hebben dus nog wat voor de boeg, als ze het formaat van hun moeder willen bereiken met haar 10-12 mm. De broers zullen het met minder moeten doen, slechts 4-8 mm.

Een week lang heb ik het reilen en zeilen van de jongen kunnen volgen, voor ik op vakantie ging. Niet dat er zoveel gebeurde, ze zaten wat meer verspreid in het web en een enkeling had zijn tenten buiten opgeslagen.

Het bleef bij het verkennen van mijn vensterbank.

Op een morgen, vijf dagen nadat ik mijn gasten ontdekte, waren ze verdwenen van hun plekje bij het raam, het spinsel lag er wat verlaten bij, op enkele laatbloeijs na.

Ik nam aan dat ze "uitgevlogen" waren. Jonge spinnen, zo had ik gelezen, maken kleefdraden van enkele meters, gaan met het achterwerkje in de wind zitten en bij een gunstige bries laten ze zich meevoeren, de zelfstandigheid tegemoet.

Dit hadden mijn kleuters ook gedaan: en masse waren ze helemaal boven in het raam geklommen, naar buiten, klaar voor de grote wereld. Hun uitzwermen heb ik niet gezien, maar ik heb ze een goede start toegewenst.

Nu zullen vele jonge spinnen het niet lang maken, ze vallen ten prooi aan hongerige vogels in de wereld van eten en gegeten worden. Andere verdrinken of worden vermorzeld en maar enkele zullen de reis naar de volwassenheid volbrengen om zelf voor nageslacht te zorgen en de kringloop rond te maken.

Zodra de jongen zijn uitgezwermd, is er van gemeenschapszin geen sprake meer, het is dan: ieder voor zich. De peuterige spinnetjes die mijn raam en balkon bevolkten, bouwen keer op keer nieuwe webben, waarin zij prooien pakken die vele malen groter zijn dan zijzelf. De prooi wordt verlamd, dan wel gedood met gif uit de gifklieren die zich in het eerste paar kaakachtige monddelen bevinden (de cheliren). Daarna wordt het versufte insekt kundig ingekapseld en op een geschikt moment leeggezogen.

De kruisspin (en alle andere spinnen, tot en met de allergrootste) heeft een klein mondje en kan zijn slachtoffer alleen vloeibaar genieten. Hij doet dit door de inhoud van de prooi door middel van verteringssappen in deze conditie te brengen.

Bij voorspoedige groei vervelt de spin enkele malen en werpt de te kleine, oude huid af.

In de nazomer zijn de kruisspinnen volwassen en geslachtsrijp en gaat de man op zoek naar een vrouw om voor wat kinderen te zorgen (gemiddeld zo'n 100 tot 300).

Nu is het benaderen van een kruisspinvrouw niet zonder gevaar: ze is namelijk niet alleen wat groter dan de man, maar ook tamelijk agressief. Om te voorkomen dat ze hem zal aanvallen met het doel hem tot prooi te maken, maakt de man zijn bedoelingen ken-

baar door met zijn poten op haar web te tokkelen en haar tot bedaren te brengen door deze speciale trillingen. Als dit lukt, zal de kleine kruisridder zijn reusachtige partner bevruchten. Dit doet hij als volgt: met zijn tasters, die vóór aan de kop zitten, brengt hij voorzichtig een spermapakketje in in de geslachtsopening van het vrouwtje. En na deze daad kan hij beter zijn biezen pakken, anders wordt hij alsnog tot maaltijd gemaakt. Meestal zal echter het mannetje toch sterven als zijn taak er op zit. Het bevruchte vrouwtje legt na enkele weken haar eieren, die zorgvuldig worden opgeborgen in een spinselzak (de cocon). Deze zak wordt op een beschutte plek, in een kier of een spleet, vastgehecht en hiermee houdt de kruisspinmoeder het voor gezien. De jongen overwinteren in het zijden omhulsel en als ze niet worden ontdekt door hongerige vogels, komen ze op een goede dag in het voorjaar onbekommerd uit hun winterbehuizing kruipen. Bijvoorbeeld in een mensenslaapkamer.

Yvonne Beerthuizen

MODERNE VEZELS EN SPINNEWEBBEN

Spinnen maken hun webben al eeuwenlang op een wijze die pas sinds kort door de mens wordt begrepen. We hebben de techniek voor het maken van de modernste kunststofvezels weliswaar niet van ze afgekeken, maar de methode is dezelfde. Alleen wisten spinnen het veel eerder. Spinnewebben werden altijd als een wonder der natuur beschouwd door hun fantastische vorm, maar vooral door de sterkte van het ontwerp en van de draden op zich. Ten opzichte van het gewicht van de spinnedraden, zijn ze vaak sterker dan staal. Waar komt die kracht nu vandaan? Die zit in de manier waarop de draden gespannen worden. Spinnen produceren in hun ingewanden een polymeer dat fibroïne heet. Tijdens het weven strekken spinnen de draden zó snel, dat de moleculen in een stevige kristallijne vorm gedwongen worden. Precies hetzelfde gebeurt in het productieproces van bijvoorbeeld polypropyleen. Zoals gezegd, het idee van de nieuwste vezels is niet afgekeken van de spinnen, maar waarschijnlijk is het goed om de diertjes en hun draden goed te observeren. Wellicht leren we er iets nieuws bij!

(EOS)

KRUIDEN NIEUWS

Het zoeken en verzamelen van eetbare planten in de natuur is leuk en spannend om te doen. Juist de vakantie is heel geschikt hiervoor; neem altijd een mandje of netje mee als je gaat wandelen of fietsen, en een plantengids.

Maar... pluk NOOIT delen

van planten, die het voortbestaan of de voortplanting van de plant aantasten!

Pluk ALLEEN DÁÁR waar er echt heel veel van staat, en pluk óók niet een hele plant of struik kaal, maar hier vandaan een blaadje en daar vandaan een topje, nèt zoveel als je nodig hebt en NIET MEER. Zo laat je geen spoor achter als "kruidenjager"!

's Morgens vroeg of in de avond na zonsondergang, is de beste tijd om te plukken: dan is het aroma het sterkst.

Dit geldt ook voor het voorjaar, dan zijn alle planten nog fris en mals en hebben hun kracht nog niet in bloem en zaad gestopt. Toch kun je de hele zomer dóór blijven plukken, maar gebruik dan alleen de toppen en vooral jong blad, zoals van veld- of schapezuring, smalle weegbree, hondsdrif, paardebloemblad, duizendblad, etcetera. In de nazomer heb je zelfs, vooral op plaatsen waar gemaaid wordt, een tweede jonge oogst. Veel planten komen dan opnieuw met jong blad en soms zelfs met een tweede bloei, zoals bijvoet, smeerwortel, muur of melde.

Hier volgen een paar eenvoudige basisrecepten, waarin je wilde kruiden kunt verwerken:

* WILDE SALADE

Verzamel het jonge blad van bv. paardebloem, veldzuring, smalle weegbree, duizendblad en madeliefjes (blad en bloem). Ter aanvulling kun je kropsla of spinazie gebruiken.

Snipper een uitje, rasp een paar radijsjes, voeg olie, azijn en zout toe, evt. wat peper en/of honing.

Was de bladgroente goed en snij het in heel fijne reepjes.

Schep het sausje er voorzichtig door en serveer meteen.

* SOEP VAN WILDE GROENTEN

1 kop wilde groenten (fijngesneden), bv. brandneteltoppen,

hondsdraf, zevenblad, kraailook of look-zonder-look,
 2 eetlepels olie of boter,
 4 eetlepels bloem,
 zout, 1 liter water, een bouillonblokje, een scheutje room.
 Maak de olie heet, voeg al roerend de bloem toe. Schenk geleide-
 lijk, stevig roerend, het water erbij en de room. Voeg zout en
 het bouillonblokje toe. Laat 15 minuten zachtjes koken en roer
 op het laatst de fijngesneden kruiden door de soep.

* GROENE PANNEKOEKEN

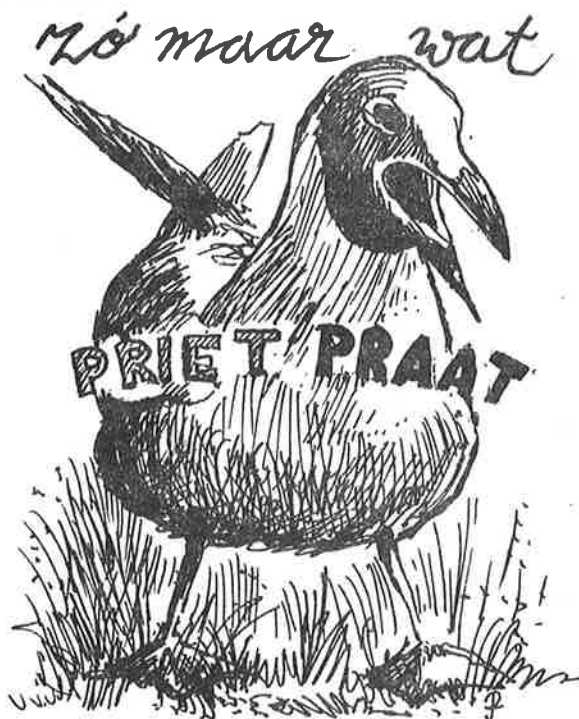
Doe ook eens een paar handenvol fijngehakte kruiden door je pan-
 nekoekenbeslag, bv. hondsdraf, melde, muur, zuring, dovenetel
 en kervel.

De nazomer is ook vooral de tijd voor het verzamelen van bessen,
 noten en paddestoelen.
 Daarover meer in de volgende TOORTS.
 Veel plezier alvast met de kruiden.

Mona Schön-Westerduin

Als ganzen in V-vorm vliegen, komt er vorst, wordt er wel
 gezegd. Maar men meent ook wel, dat ganzen en andere grote
 vogels deze formatie kiezen om minder wind te vangen, of
 omdat ze elkaar anders niet kunnen zien; hun ogen zijn na-
 melijk opzij van de kop geplaatst.
 Weer anderen denken aan de mogelijkheid, dat rond de vlie-
 gende vogels statische electriciteit ontstaat, die het nodig
 maakt dat ze de V-vorm aanhouden, omdat ze zich anders niet
 kunnen oriënteren.
 Allemaal veronderstellingen, die nog allerm minst zekerheid
 geven over de vliegformatie van de ganzen. (UN)

Kapmeeuwen zijn niet alleen sociaal levende wezens, hun leven is ook heel sterk met de mens verbonden. Het speelt zich veelal af in de menselijke omgeving: de haven, het strand, achter de ploeg, op het weiland, in de stadsgracht, het winkelcentrum, het vuilnisvat, op de vuilnisbelt en ga zo maar door. In de naaste omgeving van de mens. Zelfs midden in dorp, stad en wijk. Ze worden gevoerd vanuit de deur of vanaf het balkon.

We mogen dan ook gerust van de kapmeeuw zeggen, dat hij een cultuurvolger is. Tenminste als je de mens ziet als een cultuurstichter, een cultuurbouwer en -behouder, -beschermer. Daarover valt te discussiëren. Maar ik denk wel dat de kapmeeuw, evenals de mus en misschien zelfs de merel, buiten de mens en zijn arbeid niet kan leven. Wat dat be-

treft, denk ik dat de laatste veertig jaar nogal wat veranderingen heeft laten zien. In die zin, dat de kapmeeuw, net als de merel, dichterbij de mens en de menselijke bewoning toe is gekomen. Toen ik een jongen was -40, 50 jaar geleden- zag ik in het dorp waar ik woonde, een heel klein boerendorpje in Friesland, en in de omgeving ervan grote groepen meeuwen. Dat waren niet allemaal, maar wel voor een groot gedeelte, kapmeeuwen. Ze kwamen niet in de kom van het dorp, niet tussen de behuizingen, niet in de tuin op de voerplank. Ze bleven aan de rand van het dorp, in de weilanden. Soms kwamen ze wel achter of naast een alleenstaande boerderij, maar ze schuwden een al te directe menselijke omgeving. Hoe dat toendertijd in de stad was, weet ik niet. Ik kende de stad niet. Kwamen ze in de stadsgrachten, zoals nu? In de winkelstraten, bij de huizen? Lieten ze zich voeren vanaf de balkons? Kwamen ze bij de voerplank. die trouwens in die tijd (de jaren dertig) wel dun gezaaid zullen zijn geweest? Onder de lezers zijn er stellig, die in de stad opgegroeid zijn. Misschien hebben die er nog herinneringen aan. Zijn ook hun veranderingen in het gedragspatroon opgevallen?

Mijn oudste zuster woont nog altijd op het ouderlijk erf. Ze heeft een voerplank. En ook haar was het opgevallen: de meeuwen komen om het huis, in de tuin, bij de plank, overal in het hele dorp. En ook haar was het opgevallen, dat ze er in onze jeugd nooit waren. Alleen buiten het dorp, op de velden, vaak samen met bonte kraaien, die je nu zelden meer ziet. En dit, terwijl de bebouwing rond het ouderlijk huis veel dichterbij is geworden. Er rondom is gebouwd. Voor mijn gevoel, en meer dan voor mijn gevoel alleen, is de kapmeeuw minder schuw geworden, meer "menselijk". Maar dan in de betekenis van: dichterbij de mens levend en ook meer van de mens afhankelijk.

Er is me nog iets opgevallen. De grote groepen meeuwen vroeger, "er is storm op komst", zeiden de mensen dan, bestonden niet alleen

uit kapmeeuwen. Er zaten heel veel kleine stormmeeuwtjes tussen en ook vaak enkele zilvermeeuwen. Er waren ook heel grote groepen, die bijna allemaal uit stormmeeuwen bestonden. Als je die nu ziet, is dat een zeldzaamheid. Het lijkt erop, dat ze even snel zijn achteruitgegaan, als de kapmeeuw in aantal is toegenomen.

Zoals je dat van een sociaal levende vogel mag verwachten, broedt ze in kolonies: tientallen, honderden exemplaren bij elkaar. In meertjes, op eilandjes. Een grote voorkeur hebben ze voor venen, bijvoorbeeld in Zuidoost-Friesland en Drenthe. Maar ook in venen dichterbij, zoals bij Maarn, zitten grote kolonies. Venen hebben voedselarm water. Ten gevolge daarvan heeft een ven met zijn omgeving een heel speciale flora, zoals zonnedaauw, valkruid en dergelijke. Maar de uitwerpselen van al die broedende vogels maken het water voedselrijk. Het ven wordt, plantkundig gezien, een doodgewone poldersloot. En daar hebben we er al zoveel van. Dit proces is onomkeerbaar.

De kapmeeuwen, die je zomers hier in de buurt van Haarlem vindt, zijn voor het grootste deel nog niet geslachtsrijp, en ook vogels die niet aan de man of de vrouw zijn gekomen.

Het volwassen worden duurt een jaar of drie. De halfvolwassen jongen vallen direct op: in tegenstelling tot de volwassen exemplaren, hebben ze veel bruin in hun verenkleed. Als je zo'n gemengde groep op het veld ziet staan, denk je met twee verschillende soorten van doen te hebben. Dat komt nog te meer, omdat de jongen groter lijken dan de volwassen vogels. Dat grotere volume komt door het wat lossere verenpak en de bruine strepen en vlekken. Daarnaast hebben de onvolwassen vogels zomers geen zwarte (eigenlijk chocoladebruine) kop, maar wel een zwarte band aan de staartzoom. Die band is het laatste dat verdwijnt, daarna zijn ze volwassen.

Bij de volwassen vogels is er geen verschil te zien tussen man en vrouw. In het voorjaar wordt hun kop donker van kleur; ze krijgen dan hun "kap", waaraan ze hun naam te danken hebben. 's Winters is de kop wit. Het enige dat van de kap is overgebleven, is een donker vlekje achter elk oog. In het voorjaar groeit dat vlekje uit tot de kap. De vogel loopt in de winter dus met een koptelefoon op, een walkman, zou men nu zeggen. Leuk is het om al die vogels in hun verschillende kop-stadia te zien.

Alle meeuwen zijn uitstekende vliegers, dit in tegenstelling tot de kraaiachtigen: als je een ekster of een gaai ziet vliegen, lijkt het of hij voortdurend moet zwoegen. Een meeuw heeft langere vleugels en doet in vliegen voor de roofvogels, de "ridders van de lucht", niet onder. Ze maken veel gebruik van opwaartse luchtstromingen en kunnen heel hoog in de lucht, uren blijven zweven, terwijl ze nauwelijks hun vleugels bewegen.

Wat me opvalt, is dat je nooit een meeuw in een boom ziet zitten, ook niet op een hoge, dode tak, maar wel op antennes en zelfs veel op lantaarnpalen. Kijk maar eens langs de Westelijke Randweg.

De meeste mensen kennen de verschillende meeuwesoorten maar slecht uit elkaar: onder de naam "zeemeeuwen" vegen ze ze allemaal op één hoop. De Friezen kennen ook het begrip "seefûgels", maar ze noemen alle meeuwen "kobben". Dat is dus niet de kap- of kokmeeuw, zoals je zou denken, nee: alle meeuwen zijn kobben.

Dat Friesland en de meeuwen degelijk met elkaar zijn vergroeid,
blijkt wel uit het populaire lied:

Wer't de kobben krite
boppe it stoarmgebrûs,
dêr is it alde Friesland,
dêr myn lêste thûs.

(Waar de meeuwen krijten boven het stormgedruis, daar is het
oude Friesland, daar mijn laatste thuis.)

En hiermee besluit ik het verhaal over de meeuwen, en met name
over de kapmeeuw van mijn voerplank.

Niek Nicolai

Onze
hartelijke
gelukwensen !!

in het milieucentrum ontvangen.

In Thijssse's Hof - Bloemendaal werden 47 schoolklassen ontvangen met een totaal van ca. 1200 leerlingen.

Zeer veel werk is verricht door de werkgroep Kursussen, geassisteerd door enkele gastdocenten en verschillende natuurgidsen.

33 lesavonden	} werden verzorgd door de 28 deelnemers aan de gidsenkursus nieuwe stijl.
28 excursies	
2 weekends	
3 dagen	

De groenkursus "Voorjaar" telde twintig deelnemers; zij volgden vijf lesavonden en vijf excursies.

Deelnemers aan de gidsenkursus verzorgden in het najaar nog een groenkursus van 10 bijeenkomsten voor zestien belangstellenden.

Voor het onderwijs werd in het kader van de manifestatie Zuid-Kennemerland Natuurlijk 1988, een leskist gemaakt i.s.m. het Pieter Vermeulen-museum in IJmuiden. Deze kist bevat educatief les- en werkmateriaal over een achttal verschillende onderwerpen, zoals: strand, water, duinen, diersporen en vlinders, en is bestemd voor groep 7 en 8 van de basisschool, alsook voor de eerste twee jaar van het voortgezet onderwijs van geïnteresseerde scholen uit Zuid-Kennemerland. In het kader van genoemde manifestaties werden ook verschillende fietstochten door IVN-ers uitgezet.

Lezingen en/of dia-voorstellingen werden gegeven, éénmaal voor eigen leden en donateurs, en verder op verzoek voor: PLattelandsvrouwen, Ned.Chr.Vrouwenbond, Club voor Alleenstaanden Schalkwijk, Wijkcentrum Europawijk te Schalkwijk (deze laatste in het kader van de aanleg van een heem- c.q.wijktuin in deze wijk), Milieucentrum "Ecodroom" in Groenendaal te Heemstede (2x).

Natuurpaden werden gemaakt, bestemd voor de kweektuin in Haarlem, voor het wandelbos Groenendaal en voor de kinderboerderij in Haarlem.

Verschillende leden van onze afdeling deden en doen "baliewerk" in het milieucentrum "Ecodroom" in het wandelbos Groenendaal" te Heemstede.

Er werd prettig samengewerkt met de vogelwerkgroep Haarlem en met de stichting "Behoud de Hekslootpolder" te Haarlem.

de secretaris,

M.Wilmink
v.d.Waalslaan 20
Heemstede.

BELANGRIJKE MEDEDELINGEN BETREFFENDE HET PROGRAMMA

- * Tot en met december 1988 staat het programma definitief vast (zie hier-voor achterzijde omslag).
- * De voorwandelingen staan open voor alle leden en donateurs.
- * Willen degenen die de excursies willen helpen leiden, vroegtijdig contact opnemen met de coördinatoren?
Wacht niet tot u wordt benaderd, maar neem zelf het initiatief!

11 sep. - Koningshof, wandeling. Coördinator Jos Diekstra/Liesbeth de Boer (38 10 82); voorwandelen in overleg.

17 sep. - Contactdag: ledenvergadering en thema. Caprera, 11 - 16 uur.

18 sep. - Duin en Kruidberg, wandeling. Coördinator Ronald Roorda (25 33 08); voorwandelen in overleg.

9 okt. - Middengebied Molenwijk/Schalkwijk, wandeling. Coördinator Edith Klaasen (35 13 68); voorwandelen in overleg.

16 okt. - Hekslootgebied, wandeling. Coördinator Fred Hagens (31 24 27); voorwandelen in overleg.

16 okt. - Haarlemmerhout, wandeling. Coördinator Claar de Jong (31 17 23); voorwandelen in overleg.

23 okt. - Elswout, paddestoelendag. Coördinator Joop Cronau (24 09 00) Veeel gidsen gevraagd, ook helpers voor de Groene Winkel en voor andere karweitjes. Voor de Groene Winkel bellen Maaïke Postma (24 69 51); voorwandelen in overleg.

30 okt. - Groenendaal, wandeling. Coördinator Dirk de Reus (27 52 81); voorwandelen in overleg.

6 nov. - Caprera, wandelingen en expositie. Coördinator Joop Cronau (24 09 00); voorwandelen in overleg. Voor de Groene Winkel: Maaïke Postma (24 69 51)

15 nov. - Tweede Thema - Contactavond: "Hoe komen zoogdieren de winter door?"

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

BELANGRIJK: * De wandelingen duren ± 1½ uur, tenzij anders vermeld.
* Deelname aan de activiteiten is gratis, tenzij anders vermeld.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

Een programma voor de eerste drie maanden van 1989 kon nog niet worden vastgesteld. Slechts de volgende drie activiteiten staan vast:

15 jan. - Kennemerduinen, winterwandeling. Vertrek 12.00 uur.

17 jan. - Derde Thema - Contactavond: "Hoe komen dieren in en rond het huis de winter door?"

14 mrt. - Vierde Thema - Contactavond: "Hoe komen amfibieën de winter door?"

agenda

zondag 11 sep. KONINGSHOF, wandeling. Vertrek 10.30u. v.a.ingang Duinlustweg (na Kraantje Lek).

zaterdag 17 sep. AFDELINGS DAG, Caprera-Openluchtth. Contactdag van 11-16 u., met een algemene ledenverg. en een thema: "overwinteren". Voor programma en agenda: zie bijlage TOORTS.

zondag 18 sep. DUIN EN KRUIDBERG, wandeling. Vertrek 10.00u. v.a.parkeerplaats Duin en Kruidberg.

zaterdag 24 sep. MIDDENDUIN, kruidenwandeling ("wat is eetbaar, hoe kunnen we het bereiden?"). Vertrek 9.00u. v.a.Duinlustweg, Overveen, ingang bij Cios. Duur wandeling 2½-3 uur. Maximum aantal deelnemers: 30. Tel.opgeven bij Mona Schön-Westerduin (264411) van 1 tot 17 sep (liefst na 19.00u). Voor max.20 liefhebbers aansluitend een "kruidenmaaltijd": opgave hiervoor gelijktijdig telefonisch doorgeven.

zondag 9 okt. SCHALKWIJK + omgeving MOLENPLAS, wandeling. Vertrek 11.00u. v.a.Winkelcentrum, Molenwijk - Groningenlaan.

zondag 16 okt. HEKSLOOTGEBIED, wandeling voor (redelijk) vroege wandelaars. Vertrek 9.00u.v.a.Jan Gijzenbrug/Vondelweg. Kijker meenemen! Ond.:vogeltrek en najaarstekenen in de polder.

zondag 16 okt. HAARLEMMERHOUT, herfstwandeling. Vertrek 10.30u. v.a.restaurant Dreefzicht.

zondag 23 okt. ELSWOUT (Elswoutslaan, Overveen): paddestoelen- dag van 10 tot ±15 uur. Lezing met dia's om 11,12,13 en 14u. met aansluitende wandeling om 10.30,11.30,12.30,13.30 en 14.30u. Eenvoudige expositie, verkoop van posters, enz. Toegangskaart verplicht.

zondag 30 okt. GROENENDAAL, wandeling. Vertrek 10u.restaurant Groenendaal.

zondag 6 nov. CAPRERA-OPENLUCHTTHEATER, lange wandeling: ± 2 uur. Eenvoudige expositie, verkoop van posters, enz. Meerdere wandelingen tussen 11 en 16u. Toegangskaart verplicht.

dinsdag 15 nov. TWEEDE THEMA-CONTACTAVOND OM 19.45u. in Caprera-Openluchttheater. Onderwerp: "Hoe komen zoogdieren de winter door?".

BELANGRIJK: de wandelingen duren ± 1½ uur; deelname aan de activiteiten is gratis (voor beide: tenzij anders vermeld).

N.B. We maken onze medewandelaars erop attent dat het meenemen van honden, hoe klein ook, verboden is. Uitzondering: Caprera-Openluchttheater en de weg van en naar Parnassia (maar hier wel aangelijnd!).

zondag 18 jan.'89 KENNEMMERDUINEN (ijs en weder dienende): winterwandeling v.a.Bergweg, 12.00u. Toegangskaart verplicht